

Ioan C. Opriș, *Ceramica romană târzie și paleobizantină de la Capidava în contextul descoperirilor de la Dunărea de Jos (sec IV – VI p. Chr)*, 241 pagini, 64 planșe, editura Enciclopedică, București 2003.

În ultimul timp în spațiul dobrogean preocupările privind ceramica romană, atât cea de epocă timpurie cât și din perioadă târzie, s-au înmulțit în mod semnificativ. Fie în cadrul unor monografii, fie în capitole special dedicate, ceramica este studiată într-o serie de mari situri romane și romano-bizantine din Dobrogea.

Să amintim doar contribuțiile lui Alexandru Suceveanu privind Histria, Alexandru Barnea și Ioana Bogdan pentru Tropaeum Traiani, precum și cele ale lui Andrei Opaîț și Florin Topoleanu de curând apărute. Lor vine să li se adauge acum lucrarea tânărului arheolog Ioan C. Opriș intitulată “Ceramica romană târzie și paleobizantină de la Capidava în contextul descoperirilor de la Dunărea de Jos (sec. IV – VI p. Chr)”.

Lucrarea își are la origine teza de doctorat cu același nume a autorului. Capidava este una din cetățile romane de pe Dunăre, îndelung cercetate datorită strădaniilor profesorilor Grigore și Radu Florescu, rezultatele acestor cercetări fiind cunoscute printr-un volum monografic, precum și prin numeroase alte studii și articole apărute în reviste de specialitate. Am putea spune ca lucrarea lui Ioan C. Opriș este un al doilea volum monografic al cetății.

Purcedând la analiza ceramicii romane târzii și paleobizantine, autorul își alege în mod judicios, după părerea noastră, să prezinte piesele descoperite într-un complex închis, este vorba de așa-zisul “corp de gardă” care este în fapt un *horreum* roman târziu, identificare care îi aparține autorului, fiind din acest punct de vedere pe o poziție diferită de cea a profesorului Radu Florescu.

Cronologia acestui complex din care face parte volumul cel mai mare al ceramicii

se plasează între veacului al IV-lea și ultima parte a secolului al VI-lea. Am remarca faptul că autorul vorbește atât în titlul lucrării cât și în cuprinsul ei, de ceramică romană târzie și paleobizantină neprecizându-se granița dintre aceste noțiuni. Personal pentru epoca în discuție, doar sintagma romană târzie ni se pare suficientă. În analiza formelor Ioan C. Opriș s-a oprit asupra unei departajări a vaselor după funcționalitatea lor și în cadrul fiecărui capitol criteriul morfologiei este și el luat în discuție. În plus autorul desemnează vasele în funcție de denumirea actuală din limba română, adăugând acolo unde se cunoaște numele latin sau grec. Este după părerea noastră soluția cea mai bună la ora actuală.

Capitolul al II-lea cuprinde în esență întreaga prezentare a formelor ceramice, am putea spune ca este capitolul de bază al cărții. La Capidava amforele reprezintă aproape jumătate din vasele ceramice, circa 43%. Un lucru demn de remarcat este încercarea autorului de a calcula capacitatea vaselor pe care o raportează apoi la măsurile de capacitate romană.

Volumul mare al amforelor de la Capidava reprezintă un fenomen economic evident care are o explicație. Același fenomen se observă și la Halmyris unde amforele reprezintă 42%. În schimb la Histria și Tropeum Traiani numărul lor este relativ mai mic. O explicație ar fi locul pe care-l ocupă aceste situri ca puncte de legătură cu nordul Dunării, s-au faptul că în aceste fortificații numărul mare de soldați făcea ca hinterlandul agricol să nu fie suficient pentru hrana lor. La rândul lor amforele sunt subîmpărțite în cele două mari grupe – amfore de transport și a-și adăuga eu și de depozitare și amforele de masă.

Amforele de masă mai reduse numeric nu ridică probleme speciale. Cele de transport, lotul cel mai mare, sunt din punctul nostru de vedere cele mai interesante. Cu o largă circulație, produse în diferite centre, fiecare formă era destinată transportului unui anumit produs, vin, ulei sau sos de pește (*garum*).

Din acest lot piesele ultimelor șase tipuri “*amfore provinciale pontice*” sunt din punctul nostru de vedere cele mai interesante. Chiar dacă nu se poate încă preciza pentru toate tipurile locul atelierului unde au fost executate (excepție fac tipul XIV și XV). Existența unor piese “pontice” sugerează ideea necesității unui volum sporit de ambalaje pentru vehicularea unor mărfuri produse în zonă. O a doua categorie luată în discuție, este cea a vaselor de bucătărie care de altfel și în alte locuri din punct de vedere numeric, este mai redusă decât piesele folosite la servitul mesei. Din acest lot, evident de origine locală, oalele modelate cu mâna și pe roată lentă, ridică o serie de semne de întrebare privind originea lor și populația care le folosea.

Răspunsul pe care-l dă autorul este conceput cu multă prudență, el prezintă doar stadiul problemei, lăsând pentru cercetări viitoare răspunsurile. Interesant totuși de remarcat datarea precisă a vaselor de la Capidava în a doua jumătate a veacului al VI-lea. Trecând apoi la vasele de servit, autorul analizează pentru început vasele din categoria celor de băut. Imensa lor majoritate sunt piese locale care își găsesc analogii curente în provincie.

Făcând notă discordantă, ceramica de masă propriu-zisă este și în număr mai mic, iar proporția dintre import și local este inversă, față de piesele din categoria celor pentru lichide.

Dintr-un număr de 45 de piese, doar una este locală, restul aparținând *Late Roman C Ware*, lotul cel mai numeros, 27 de exemplare și *African Red Slip Ware* (17 piese). Dintre ele trebuie să remarcăm că un număr de 13 fac parte din alte zone ale Capidavei. Ținând seama de analogiile de la Halmyris procentele se verifică, în ceea ce

privește proporția dintre vasele de bucătărie și cele de servit, la Halmyris deși cele din a doua categorie sunt mai numeroase, proporția este sensibil mai echilibrată.

Trecând apoi la categorii de vase cu destinație funerară sau liturgică remarcăm existența în zona edificiului a unor unguentarii a căror formă își au originea încă din epoca elenistică și în sfârșit câteva piese foarte rare cum ar fi o cădelniță din lut (*turibula*) sau trei *ampullae*, dovezi incontestabile nu numai a comunităților de creștini la Capidava, dar și a existenței unor pelerini din provincie.

Un capitol aparte al lucrării tratează piesele utilizate pentru iluminat în principal opaițele. După propria mărturisire a autorului, la Capidava sunt cunoscute aproape 200 de exemplare, dintre care în carte sunt doar 48, deci un sfert, care sunt împărțite în 11 tipuri. Cea mai mare parte dintre ele fiind descoperite în *horreum*, dar există și câteva piese din alte zone ale cetății.

Poate că o abordare integrală a acestui tip ceramic, așa cum se obișnuiește pentru cele mai importante situri greco-romane să rămână o sarcină de viitor a lui Ioan.C. Opreș.

Oricum ar fi lotul prezentat este o radiografie, a formelor de *lucernae*. Dintre ele se remarcă ca volum tipul al II-lea care cuprinde 66 % din lot și care este de altfel bine cunoscut în spațiul nu numai al provinciei Scythia, dar și în restul limesului de la Dunărea de Jos în secolul al VI-lea.

Interesant mi se pare faptul că din lotul prezentat importurile sunt în minoritate. De altfel discuția privind produs local sau de import, este după parerea noastră, mult mai complexă. Doar analizele fizico-chimice credem că în ultimă instanță să ne aducă dovada preremtorie care să tranșeze această problemă, una dintre cele mai importante și controversate ale ceramicologiei. Lucrarea prezentată vine să contribuie la o mai bună cunoaștere a ceramicii romane târzii de pe limesul dunărean aducând în același timp noi

informații privind viața economică a provinciei Scythia Minor în această epocă.

Folosindu-se de o vastă bibliografie privind ceramica, ca de altfel și de o judicioasă împărțire și tratarea a problematicii, autorul aduce o importantă

contribuție la elucidarea multor aspecte luate în discuție. Cartea lui Ioan C. Opreș va fi fără îndoială des folosită de toți cercetătorii români sau străini care se vor ocupa de ceramica romană târzie din partea orientală a imperiului.

Crișan Mușețeanu